

А. В. МАТКОВСЬКИЙ

м. Полтава

В. Б. ЗАХОЖАЙ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

К. В. ЗАХОЖАЙ

Київський національний економічний університет

СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2008, вип. 2(18), с. 182–187

Проаналізовано ефективність структурної політики місцевого бюджетування на основі індексного методу, що дає змогу кількісно непорівнянні бюджетні величини зводити до певної загальної єдності, яка робить їх порівняними, співвимірюваними. Проведено індексний аналіз коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за регіонами України.

Розвиток місцевого бюджетування дедалі більше пов'язується зі структурною трансформацією. На кожному рівні управління бюджетною політикою структурна трансформація здійснюється відповідно до певних критеріїв. Так, критерієм ефективності структурної політики на державному рівні є оцінка формування доходів місцевих бюджетів, що визначається на основі співвимірювання складних бюджетних процесів, які безпосередньо зіставити неможливо, — обсягів різних видів податкових і неподаткових надходжень, трансфертів та ін. Це завдання вирішується за допомогою індексного методу бюджетної статистики.

Специфіка індексного методу системи місцевого бюджетування полягає в тому, що в індексі кількісно непорівнянні величини приводяться до певної загальної єдності, яка робить їх порівняними, співвимірюваними. Такою єдністю може бути коефіцієнт забезпеченості доходів податковими надходженнями або коефіцієнт структури видатків в розподілі за субсидіями, субвенціями, поточними трансфертами.

Індекс в системі місцевого бюджетування — це статистичний, бюджетний відносний показник, що характеризує співвідношення в часі (динамічний) або у просторі (територіальний) бюджетних процесів, чи ступінь відхилення показника

від певного стандарту, нормативу. Так, індексний метод порівняння рівнів показників бюджетної системи дає змогу зіставити значення показників доходів за різні періоди часу.

Основні напрями структурної трансформації місцевих бюджетів, що визначають економічний розвиток бюджетів:

- зміни в розподілі доходів за регіонами;
- зміни в розподілі доходів за видами діяльності;
- зміни в розподілі доходів за розпорядниками коштів;
- зміни в розподілі доходів за показниками структури соціально-економічного розвитку;
- зміни галузевої та секторальної структури економіки.

На рівні окремих місцевих бюджетів структурна трансформація має за мету підвищення ефективності концентрації бюджетних ресурсів, забезпечення бюджетної стабільності. Першочергове значення в цих умовах має вдосконалення бюджетного менеджменту на основі системи статистичного забезпечення управління місцевими бюджетами.

Відповідний управлінський інструментарій теоретично відомий. Але впровадження менедж-

менту знань в практику дії системи місцевого бюджетування здебільше виявляється невдалим, зокрема, через відсутність адекватних методів оцінювання фактичного стану. Цього можна досягти за допомогою розробки і практичного використання статистичних методів оцінювання ефективності бюджетної політики, насамперед індексного методу. Він дає змогу розподілити динаміку ефективності місцевого бюджету на складові: за рахунок динаміки ефективності окремих складових; за рахунок складових розподілу; за рахунок структурних зрушень. Це дає можливість оцінити роботу певного місцевого бюджету.

Так, рівень ефективності місцевого бюджетування найчастіше відображається не індивідуальними, а середніми величинами. Наприклад, рівень забезпеченості доходів за сукупністю до-

ходів місцевих бюджетів складається із середніх показників за окремими видами доходів. При цьому загальні середні значення показників видатків залежать, з одного боку, від рівня певного виду доходів місцевого бюджету, а з іншого — від частки кожного виду доходів в загальному обсязі доходів місцевого бюджету.

Індексний метод аналізу динаміки середніх величин в бюджетній статистиці дає змогу визначити вплив на динаміку не тільки у відсотках, а й в абсолютному вираженні.

Наведена блок-схема аналізу ефективності структурної політики на прикладі коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями у розподілі за регіонами (рис. 1).

Доповнивши аналітичну інформацію результатами фактичного аналізу динаміки як середньої

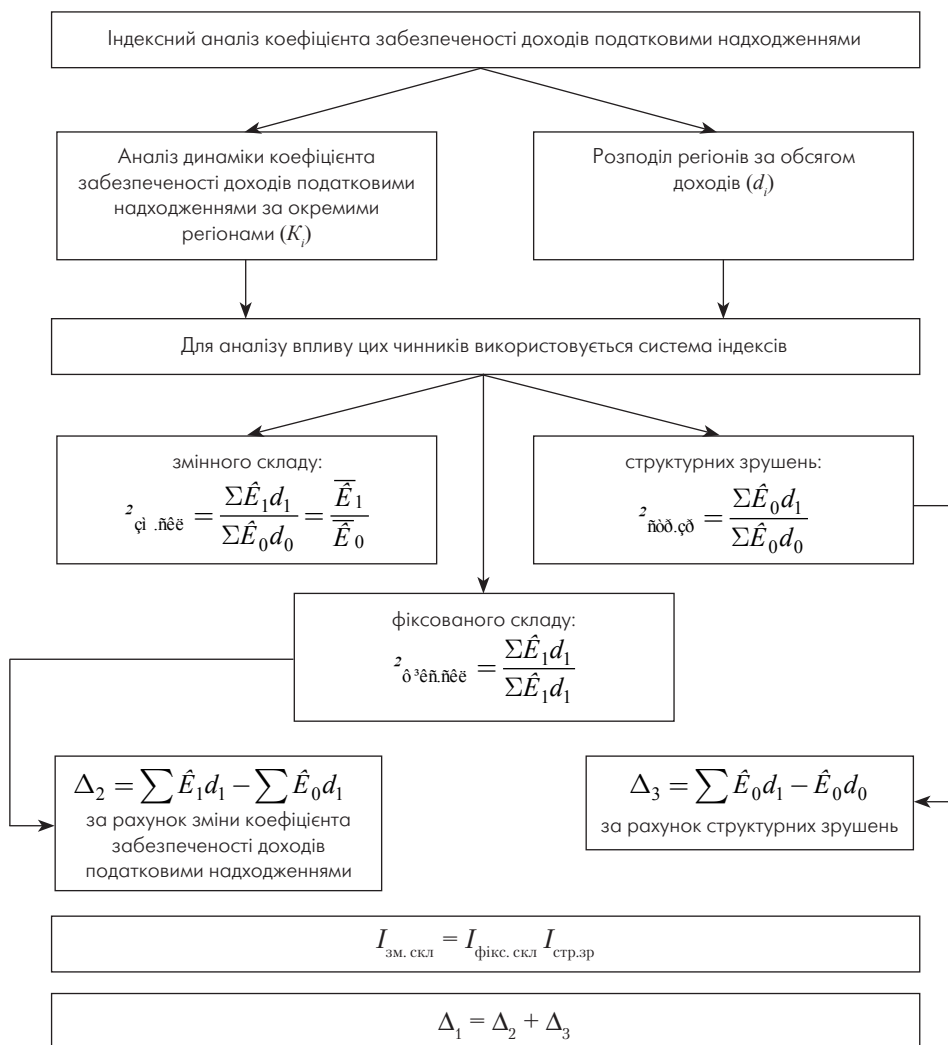

Рис. 1. Блок-схема аналізу забезпеченості доходів податковими надходженнями у розподілі за регіонами

якісної ознаки (ефективності), так і абсолютної (ефекту), розглянемо це на прикладі індексного аналізу коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями у розподілі за регіонами України.

Значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями ($K_{п.н/д}$) розраховується як співвідношення податкових надходжень (п.н) і суми доходів ($\Sigma д$) місцевих бюджетів:

$$K_{i.i/a} = \frac{i.i}{\sum \ddot{a}}$$

Індекс середньої змінного складу податкових надходжень місцевих бюджетів розраховується за формулою

$$I_{\text{ср.н.д.}} = \frac{\sum \hat{E}_1 d_1}{\sum \hat{E}_0 d_0} = \frac{\bar{E}_1}{\bar{E}_0}; \Delta_1 = \bar{E}_1 - \bar{E}_0,$$

де $\Sigma K_1 d_1 = \bar{K}_1$ – середній рівень податкових надходжень місцевих бюджетів у 2005 р.; $\Sigma K_0 d_0 = \bar{K}_0$ – середній рівень податкових надходжень місцевих бюджетів у 2000 р.; K_0, K_1 – коефіцієнт забезпеченості доходів податковими надходженнями в окремих регіонах відповідно у 2000 і 2005 р.; d_0, d_1 – частка доходів окремих регіонів у загальному обсязі доходів відповідно у 2000 та 2005 р.

Індекс середньої (фіксованого складу) податкових надходжень місцевих бюджетів визначають за формулою

$$I_{\text{ср.н.д.}} = \frac{\sum \hat{E}_1 d_1}{\sum \hat{E}_0 d_1}; \Delta_2 = \sum \hat{E}_1 d_1 - \sum \hat{E}_0 d_1.$$

Зазначений індекс свідчить про те, як змінилося середнє значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями у 2005 р. порівняно з 2000 р. тільки за рахунок зміни цього коефіцієнта в окремих регіонах.

Індекс середньої коефіцієнта структурних зрушень податкових надходжень місцевих бюджетів визначають за формулою

$$I_{\text{н.д.ср.}} = \frac{\sum \hat{E}_0 d_1}{\sum S_0 d_0}; \Delta_3 = \sum \hat{E}_0 d_1 - \hat{E}_0 d_0.$$

При цьому

$$I_{\text{зм.скл.}} = I_{\text{фікс.скл.}} I_{\text{стр.зр.}}; \Delta_1 = \Delta_2 + \Delta_3.$$

У системі місцевого бюджетування на основі наведених даних про податкові надходження і доходи місцевих бюджетів за регіонами України розраховуються необхідні показники (рис. 2, табл. 1 і 2).

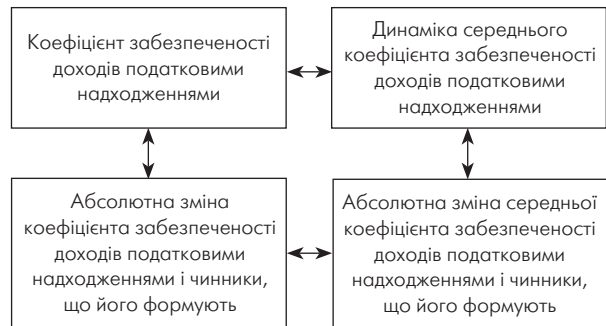

Рис. 2. Напрями індексного аналізу забезпеченості доходів податковими надходженнями

Розрахуємо індекс змінного складу:

$$I_{\text{ср.н.д.}} = \frac{\sum \hat{E}_1 d_1}{\sum \hat{E}_0 d_0} = \frac{4,0}{5,1} = 0,784.$$

Абсолютна зміна значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями:

$$\Delta \bar{K}_1 = \sum K_1 d_1 - \sum K_0 d_0 = 4,0 - 5,1 = -1,1 \text{ процентних пункти.}$$

Середнє значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за регіонами України загалом у 2005 р. порівняно з 2000 р. зменшилося на 21,6 %, або на 1,1 процентних пункти.

Аналіз засвідчив, що найменші індивідуальні індекси мають Автономна Республіка Крим (0,51) і м. Київ (0,62). Це свідчить про те, що в цих регіонах повільніше змінюється значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями. Найбільші індивідуальні індекси мають Житомирська (1,21), Кіровоградська, Сумська та Чернігівська області по (1,16). Це свідчить про те, що в цих регіонах швидше змінюється значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями.

Розглянемо чинники, які вплинули або могли вплинути на зміну значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями.

Проаналізуємо динаміку коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за регіонами України. Найістотніше зменшилося значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями в Автономній Республіці Крим – на 48,5 % (або на 34,0 процентних пункти) та м. Києві – на 37,6 % (або на 30,3 процентних пункти). Істотні зміни відбулись і в м. Севастополі, де значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями зменшилося на 36,9 %, або на 23,9 процентних

пункти. Водночас значно збільшилося значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями у Житомирській області – на

20,6 %, або на 4,9 процентних пункти, та Чернігівській області – на 15,8 % (або на 4,1 процентних пункти).

Таблиця 1

Динаміка доходів і податкових надходжень місцевих бюджетів за областями України у 2000 і 2005 р.

№ пор.	Область	Показники 2000 р.				Показники 2005 р.				Індивідуальні індекси
		Податкові надходження, млн грн.	Доходи, млн грн.	Коефіцієнт забезпеченості доходів податковими надходженнями, %	Питома вага доходів, %	Податкові надходження, млн грн.	Доходи, млн грн.	Коефіцієнт забезпеченості доходів податковими надходженнями, %	Питома вага доходів, %	
1	АР Крим	755,1	1077,4	70,1	4,6	925,0	2558,9	36,1	4,4	0,51
2	Вінницька	209,3	667,7	31,3	2,9	506,8	1841,3	27,5	3,1	0,88
3	Волинська	120,1	475,3	25,3	2,0	298,6	1205,7	24,8	2,1	0,98
4	Дніпропетровська	927,2	1355,4	68,4	5,8	2379,4	4240,1	56,1	7,3	0,82
5	Донецька	1273,7	1849,4	68,9	8,0	2813,3	5308,8	53,0	9,0	0,77
6	Житомирська	151,5	637,0	23,8	2,7	432,8	1506,7	28,7	2,6	1,21
7	Закарпатська	145,8	546,4	26,7	2,4	352,5	1381,0	25,5	2,4	0,96
8	Запорізька	540,6	846,7	63,8	3,6	1068,9	2469,4	43,3	4,2	0,68
9	Івано-Франківська	168,2	587,2	28,6	2,5	412,2	1600,9	25,7	2,7	0,90
10	Київська	306,1	824,0	37,1	3,5	818,2	2252,9	36,3	3,8	0,98
11	Кіровоградська	149,4	522,9	28,6	2,3	381,2	1151,6	33,1	2,0	1,16
12	Луганська	413,9	996,7	41,5	4,3	1059,9	2296,2	46,2	3,9	1,11
13	Львівська	400,8	1133,3	35,4	4,9	996,0	2858,8	34,8	4,9	0,96
14	м. Севастополь	97,4	150,2	64,8	0,6	227,9	557,5	40,9	0,9	0,63
15	м. Київ	3155,3	3920,3	80,5	16,9	4023,2	8006,6	50,2	13,6	0,62
16	Миколаївська	222,5	526,8	42,2	2,3	516,4	2476,7	40,4	2,1	0,96
17	Одеська	557,8	954,9	58,4	4,1	1141,0	2702,4	42,2	4,6	0,72
18	Полтавська	332,2	669,2	49,6	2,9	761,0	1904,7	40,0	3,2	0,81
19	Рівненська	128,8	504,2	25,5	2,2	307,6	1307,9	28,3	2,2	1,11
20	Сумська	207,5	675,9	30,7	2,9	449,4	1266,5	35,5	2,2	1,16
21	Тернопільська	103,0	495,9	20,8	2,1	274,0	1139,4	24,0	1,9	1,15
22	Харківська	608,4	1219,8	49,9	5,2	1439,7	3333,7	43,2	5,7	0,87
23	Херсонська	145,2	483,6	30,0	2,1	362,1	1205,8	30,0	2,1	1,0
24	Хмельницька	163,5	553,0	29,6	2,4	430,4	1514,5	28,4	2,6	0,96
25	Черкаська	203,8	599,4	34,0	2,6	504,1	1550,1	32,5	2,6	0,96
26	Чернівецька	100,5	332,2	30,3	1,4	253,0	1007,9	25,1	1,7	0,86
27	Чернігівська	169,4	653,9	25,9	2,8	391,1	1303,9	30,0	2,2	1,16
Україна		11757,0	23258,7	50,5	100	23588,7	58749,9	40,2	100	0,80

Примітка. Розраховано за даними Статистичного щорічника України.

Допоміжні дані для розрахунку індексів коефіцієнтів забезпеченості доходів податковими надходженнями

№ пор.	Область	Коефіцієнт забезпеченості доходів податковими надходженнями, %		Питома вага доходів, %		$K_{2000} \times d_{2000}$	$K_{2005} \times d_{2005}$	$K_{2000} \times d_{2005}$	Темп зростання коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надход-	Абсолютна зміна коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надход-
		K_{2000}	K_{2005}	d_{2000}	d_{2005}					
1	АР Крим	70,1	36,1	4,6	4,4	322,5	158,8	308,4	51,5	-34,0
2	Вінницька	31,3	27,5	2,9	3,1	90,8	85,3	97,0	87,9	-3,8
3	Волинська	25,3	24,8	2,0	2,1	50,6	52,1	53,1	98,0	-0,5
4	Дніпропетровська	68,4	56,1	5,8	7,3	396,7	409,5	499,3	82,0	-12,3
5	Донецька	68,9	53,0	8,0	9,0	551,2	477,0	62,0	76,9	-15,9
6	Житомирська	23,8	28,7	2,7	2,6	64,3	74,6	61,9	120,6	4,9
7	Закарпатська	26,7	25,5	2,4	2,4	64,1	61,2	64,1	95,5	-1,2
8	Запорізька	63,8	43,3	3,6	4,2	229,7	181,9	268,0	67,9	-20,5
9	Івано-Франківська	28,6	25,7	2,5	2,7	71,5	69,4	77,2	89,9	-2,9
10	Київська	37,1	36,3	3,5	3,8	129,9	137,9	141,0	97,8	-0,8
11	Кіровоградська	28,6	33,1	2,3	2,0	65,8	66,2	57,2	115,7	4,5
12	Луганська	41,5	46,2	4,3	3,9	178,5	180,2	161,9	111,3	4,7
13	Львівська	35,4	34,8	4,9	4,9	173,5	170,5	173,5	98,3	-0,6
14	м. Севастополь	64,8	40,9	0,6	0,9	38,9	36,8	58,3	63,1	-23,9
15	м. Київ	80,5	50,2	16,9	13,6	1360,5	682,7	1094,8	62,4	-30,3
16	Миколаївська	42,2	40,4	2,3	2,1	97,1	84,8	88,6	95,7	-1,8
17	Одеська	58,4	42,2	4,1	4,6	239,4	194,1	268,6	72,3	-16,2
18	Полтавська	49,6	40,0	2,9	3,2	143,8	128,0	158,7	80,6	-9,6
19	Рівненська	25,5	28,3	2,2	2,2	56,1	62,3	56,1	111,0	2,8
20	Сумська	30,7	35,5	2,9	2,2	89,0	78,1	67,5	115,6	4,8
21	Тернопільська	20,8	24,0	2,1	1,9	43,7	45,6	39,5	115,4	3,2
22	Харківська	49,9	43,2	5,2	5,7	259,5	246,2	284,4	86,6	-6,7
23	Херсонська	30,0	30,0	2,1	2,1	63,0	63,0	63,0	100,0	0,0
24	Хмельницька	29,6	28,4	2,4	2,6	71,0	73,8	77,0	95,9	-1,2
25	Черкаська	34,0	32,5	2,6	2,6	88,4	84,5	88,4	95,6	-1,5
26	Чернівецька	30,3	25,1	1,4	1,7	42,4	42,7	51,5	82,8	-5,2
27	Чернігівська	25,9	30,0	2,8	2,2	72,5	66,0	57,0	115,8	4,1
Україна		50,5	40,2	100	100	5054,4	4013,2	4478,0	79,6	-10,3

Примітка. Розраховано за даними Статистичного щорічника України.

Індекс фіксованого складу $I_{\text{фікс. скл}}$ коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями показує, як змінився середній рівень коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за рахунок зміни коефіцієнта за-

безпеченості доходів податковими надходженнями в окремих регіонах

$$I_{\text{фікс. скл}} = \frac{\sum \hat{E}_1 d_1}{\sum \hat{E}_0 d_1} = \frac{4,0}{4,5} = 0,889.$$

Тоді абсолютну зміну середнього значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за рахунок індивідуальної знаходимо за формулою

$$\Delta \bar{K}_1 = \sum K_1 d_1 - \sum K_0 d_0 = 4,0 - 4,5 = -0,5 \text{ процентних пункти.}$$

На підставі виконаних розрахунків доходимо висновку, що середнє значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями зменшилося на 11,1 %, або на 0,5 процентних пункти, в результаті динаміки його рівня за окремими регіонами.

Ще одним чинником, який зумовив динаміку середнього значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за регіонами загалом за аналізований період, була зміна частки доходів між окремими областями.

Істотно зменшилася, зокрема, питома вага доходів у Сумській області (з 2,9 % у 2000 р. до 2,2 % у 2005 р.) та Луганській (з 4,3 % у 2000 р. до 3,9 % у 2005 р.). Водночас збільшилася частка доходів в Дніпропетровській області (з 5,8 % у 2000 р. до 7,3 % у 2005 р.) та Донецькій області (з 8,0 % у 2000 р. до 9,0 % у 2005 р.).

Узагальнену характеристику впливу зміни питомої ваги доходів за областями дає індекс структурних зрушень середнього значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями:

$$I_{\text{под.од}} = \frac{\sum \hat{E}_0 d_1}{\sum \hat{E}_0 d_0} = \frac{4,5}{5,1} = 0,882.$$

Абсолютна зміна середнього значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями за рахунок структурних зрушень:

$$\Delta \bar{K}_1 = \sum K_0 d_1 - \sum K_0 d_0 = 4,5 - 5,1 = -0,6 \text{ процентних пункти.}$$

Отже, середнє значення коефіцієнта забезпеченості доходів податковими надходженнями у 2005 р. порівняно з 2000 р. зменшилося на 11,8 %, або на 0,6 процентних пункти, за рахунок зміни розподілу загального обсягу доходів за регіонами.

Література

1. Закон України "Про Державний бюджет України на 2006 рік".
2. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".
3. Бюджетне законодавство України: Зб. нормат. актів. — К.: Юрінком Інтер, 2002. — 416 с.
4. Бюджетний менеджмент: Підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. — К.: Вид-во КНЕУ, 2004. — 864 с.
5. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посіб. — К.: Вид-во КНЕУ, 2005. — 333 с.
6. Головач А. В., Захожай В. Б., Головач Н. А., Шустіков А. А. Фінансова статистика (з основами теорії статистики): Підруч. — К.: МАУП, 2005. — 496 с.
7. Головач А. В., Захожай В. Б., Манцуров І. Г., Головач Н. А. Статистичне забезпечення управління економікою. Прикладна статистика з використанням аналітичних можливостей програмного середовища Microsoft Excel: Навч. посіб. — К.: Вид-во КНЕУ, 2006. — 328 с.
8. Захожай В. Б., Литвиненко Я. В., Захожай К. В., Литвиненко Р. Я. Система оподаткування та податкова політика: Навч. посіб. / За заг. ред. В. Б. Захожая, Я. В. Литвиненка. — К.: Центр навч. літ., 2006. — 468 с.
9. Осауленко О. Г. Сталий соціально-економічний розвиток: моделювання та управління. — К.: Держкомстат України, 2000. — 174 с.
10. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством. — К.: Вид-во КНЕУ, 2002. — 270 с.
11. Статистика / С. С. Герасименко, А. В. Головач, А. М. Єрина та ін. — К.: Вид-во КНЕУ, 1998. — 468 с.

Результати проведеного дослідження підтверджують доцільність і необхідність використання статистичних методів і моделей для аналізу системи місцевого бюджетування, вони є також підґрунтям при розробці управлінських рішень стосовно підвищення ефективності формування доходів місцевих бюджетів України.

Надійшла 6 травня 2008 р.